

TƯ VẤN NGHỀ NGHIỆP CHO SINH VIÊN CÁC TRƯỜNG ĐẠI HỌC VIỆT NAM

Lê Thị Thu Thủy¹

Trường Đại học Ngoại thương, Hà Nội, Việt Nam

Nguyễn Hồng Quân

Trường Đại học Ngoại thương, Hà Nội, Việt Nam

Võ Sỹ Mạnh

Trường Đại học Ngoại thương, Hà Nội, Việt Nam

Ngày nhận: 29/05/2020; Ngày hoàn thành biên tập: 20/07/2020; Ngày duyệt đăng: 24/08/2020

Tóm tắt: Hiện nay, các trường đại học Việt Nam có rất nhiều các hoạt động định hướng, tư vấn nhằm hỗ trợ sinh viên trong quá trình lựa chọn ngành nghề, công việc sau khi tốt nghiệp phù hợp với khả năng và sở thích của bản thân. Tuy nhiên, các hoạt động vẫn còn mang tính chất riêng lẻ, không tập trung và không có kết nối với nhau tạo thành một hệ thống. Việc triển khai các hoạt động tư vấn nghề nghiệp phù hợp với nhu cầu của sinh viên là cần thiết để các trường đại học giúp sinh viên nâng cao khả năng có việc làm sau khi ra trường.

Từ khóa: Trường đại học, Sinh viên, Tư vấn nghề nghiệp, Việc làm

CAREER COUNSELING FOR UNIVERSITY STUDENTS IN VIETNAM

Abstract: Currently, Vietnamese universities organize various orientation and counseling activities to support students in choosing a career after graduation that best suits their abilities and interests. However, these activities are still individual, unfocused, and interconnected to form a system. The implementation of solutions consistent with the career counseling needs of university students is essential for universities to help students improve their employability after graduation.

Keywords: University, Student, Career counseling, Carrers

1. Giới thiệu chung

Thực tiễn cho thấy nhiều sinh viên đến khi ra trường vẫn chưa xác định được mục tiêu nghề nghiệp cụ thể, chưa có sự chuẩn bị những kỹ năng và kiến thức cần thiết để đáp ứng thị trường việc làm. Sinh viên tốt nghiệp khi đi làm vẫn còn phải được đào tạo lại cho phù hợp với thực tiễn yêu cầu công việc (Nguyễn, 2017). Khi mục tiêu nghề nghiệp không rõ ràng, sinh viên tốt nghiệp có thể không tìm được việc làm, nhận việc nhưng cũng dễ bỏ việc khi gặp khó khăn, hoặc các đơn vị tuyển dụng sẽ mất nhiều

¹ Tác giả liên hệ, Email: thuylt@ftu.edu.vn

công sức để đào tạo lại. Điều này gây lãng phí thời gian, công sức và tài chính cho cả bên tuyển dụng và người học. Thực tế đòi hỏi các trường đại học cần có tư vấn hỗ trợ về nghề nghiệp cho sinh viên. Tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên là một quá trình liên tục, kéo dài trong suốt quá trình học đại học. Sinh viên bên cạnh việc được đào tạo về kiến thức chuyên môn của ngành học cũng cần phát triển về các kỹ năng mềm, xây dựng kế hoạch nghề nghiệp cho bản thân, cần được làm quen và tiếp xúc với môi trường thực tế ngay từ khi trên ghế nhà trường để rút ngắn khoảng cách giữa đào tạo và thực tiễn nghề nghiệp. Các trường đại học trên thế giới và tại Việt Nam triển khai các hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên bằng nhiều hình thức khác nhau. Việc nghiên cứu thực tiễn hoạt động tư vấn nghề nghiệp và đề xuất các giải pháp để phát triển hoạt động tư vấn nghề nghiệp trong các trường đại học Việt Nam là cần thiết. Với mục tiêu làm rõ nội dung của tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên, đánh giá thực trạng và đề xuất các giải pháp để phát triển hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên trong các trường đại học Việt Nam, nhóm nghiên cứu đã sử dụng kết hợp phương pháp định tính và định lượng qua tổng quan các tài liệu nghiên cứu về tư vấn nghề nghiệp và thực hiện khảo sát sinh viên tại một số trường đại học Việt Nam để thực hiện bài viết này.

2. Tổng quan về tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên

Hiện nay, khi nói về tư vấn, định hướng nghề nghiệp cho người học, có nhiều thuật ngữ được sử dụng như hướng nghiệp, tư vấn hướng nghiệp, tư vấn nghề nghiệp...

2.1 Tư vấn hướng nghiệp

Theo định nghĩa của UNESCO “hướng nghiệp là một quá trình cung cấp cho người học những thông tin về bản thân, về thị trường lao động và định hướng cho người học có các quyết định đúng đắn với sự lựa chọn nghề nghiệp” (UNESCO, 2002).

Theo Luật giáo dục “Hướng nghiệp trong giáo dục là hệ thống các biện pháp tiến hành trong và ngoài cơ sở giáo dục để giúp học sinh có kiến thức về nghề nghiệp, khả năng lựa chọn nghề nghiệp trên cơ sở kết hợp nguyện vọng, sở trường của cá nhân với nhu cầu sử dụng lao động của xã hội” (Quốc Hội, 2019).

Ở tầm vĩ mô, hướng nghiệp là hệ thống biện pháp tác động của Nhà nước, tổ chức hoạt động của nhiều cơ quan khác nhau trong xã hội, giúp cho con người lựa chọn và xác định được vị trí nghề nghiệp trong cuộc sống.

Trong các trường phổ thông, hướng nghiệp được coi như là hoạt động của nhà trường nhằm giáo dục học sinh trong việc chọn nghề, giúp các em tự quyết định nghề nghiệp tương lai trên cơ sở phân tích khoa học về năng lực, hứng thú của bản thân và nhu cầu nhân lực của các ngành sản xuất trong xã hội.

Tư vấn hướng nghiệp là các hoạt động do các tổ chức, cá nhân triển khai nhằm mục đích chuẩn bị cho con người lựa chọn nghề nghiệp một cách có ý thức và chuẩn bị tính thích ứng nghề trong tương lai. Như vậy, hiểu một cách khái quát thì tư vấn hướng nghiệp ở bậc phổ thông là công tác nhằm phân luồng học sinh sau tốt nghiệp và định hướng nghề nghiệp cho các em.

Năm 2008, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ban hành Quy định về công tác hướng nghiệp, tư vấn việc làm trong các cơ sở giáo dục đại học và trung cấp chuyên nghiệp. Đây là văn bản quản lý đầu tiên đề cập đến công tác hướng nghiệp, tư vấn việc làm trong các cơ sở giáo dục đại học của Việt Nam. Theo đó, công tác hướng nghiệp, tư vấn việc làm trong các cơ sở giáo dục đại học có mục tiêu “Giúp người học định hướng nghề nghiệp, lựa chọn được ngành học, trình độ đào tạo phù hợp; chủ động, sáng tạo trong học tập, am hiểu về ngành, nghề đang học để phát huy được năng lực nghề

ng nghiệp sau khi tốt nghiệp; Giúp người học có thông tin về thị trường lao động và tìm được việc làm phù hợp; Tăng cường phối hợp giữa cơ sở giáo dục với đơn vị sử dụng lao động để việc đào tạo của nhà trường tiếp cận với thực tiễn và đáp ứng nhu cầu của xã hội” (Bộ Giáo dục và Đào tạo, 2008). Nội dung của công tác hướng nghiệp, tư vấn việc làm tập trung vào các vấn đề sau:

- Tư vấn giới thiệu về ngành, chuyên ngành đào tạo của Nhà trường, cơ hội việc làm sau khi tốt nghiệp cho đối tượng tuyển sinh của Nhà trường;

- Tư vấn cho người học về phương pháp học tập, nội dung, đặc điểm của ngành nghề đào tạo; các vấn đề về chính sách, pháp luật của Nhà nước liên quan đến ngành, nghề được đào tạo của nhà trường;

- Giúp người học bổ sung, tích lũy các kiến thức thực tiễn và kỹ năng cần thiết để hòa nhập môi trường làm việc sau khi tốt nghiệp qua các hoạt động ngoại khóa, thực tiễn;

- Tư vấn giúp trang bị cho người học các kỹ năng mềm cần thiết khi tìm việc làm, giới thiệu việc làm cho người học, kết nối giữa người học với đơn vị có nhu cầu sử dụng lao động.

Các nội dung trên tập trung chủ yếu vào giúp người học hiểu rõ ngành nghề đào tạo, có sự chuẩn bị về kiến thức và kỹ năng, thông tin cần thiết, phù hợp cho các vị trí công việc hướng đến để nhanh chóng tiếp cận thị trường lao động.

Tuy nhiên, trên thực tế, để người học có sự chuẩn bị sẵn sàng cho nghề nghiệp sau này, công tác tư vấn cho người học không chỉ dừng lại giúp người học có được công việc phù hợp sau khi tốt nghiệp mà phải giúp người học có định hướng, lộ trình phát triển nghề nghiệp trong tương lai. Điều này cũng hạn chế được vấn đề nhảy việc và khó khăn đối với các đơn vị tuyển dụng khi người lao động không có sự cam kết lâu dài.

2.2 Tư vấn nghề nghiệp

Trên cơ sở công tác hướng nghiệp ở bậc phổ thông, nếu có mục tiêu học lên bậc đại học, học sinh đã có lựa chọn về ngành và chuyên ngành học và lựa chọn trường đại học phù hợp để theo học. Tuy nhiên, để chuẩn bị tốt cho bước đường nghề nghiệp, ngay trong trường đại học, sinh viên cần có sự chuẩn bị cho các vấn đề liên quan đến việc làm sau này như: Học ngành này thì có những vị trí công việc nào có thể làm sau khi tốt nghiệp, làm thế nào để xác định được vị trí công việc phù hợp với cá nhân, nhà tuyển dụng yêu cầu những kiến thức, kỹ năng, tố chất nào cho vị trí công việc đó, làm thế nào để tích lũy kinh nghiệm thực tế khi còn trên ghế nhà trường, làm thế nào để có thể được tuyển dụng, cần phải làm gì để tăng khả năng cạnh tranh trên thị trường lao động, lộ trình nghề nghiệp trong tương lai sẽ như thế nào...? Công tác hướng nghiệp một lần nữa cần phải được tiếp tục triển khai trong quá trình sinh viên học tập tại bậc đại học. “Các công cụ đánh giá năng lực, kỹ năng, tính cách và quan tâm nghề nghiệp, các thông tin về nghề nghiệp, các yếu tố thay đổi nghề nghiệp trong các ngành, dự báo về nguồn nhân lực cần phải liên tục được thông tin và truyền tải tới các bạn sinh viên” (Vũ, 2013).

Như vậy, tiếp nối công tác hướng nghiệp ở bậc phổ thông, các cơ sở giáo dục đại học cũng cần có hoạt động tư vấn nghề nghiệp để giúp cho người học tích lũy các kiến thức và kỹ năng cần thiết thông qua các hoạt động:

- Giúp sinh viên tự đánh giá được sở thích, khả năng và giá trị nghề nghiệp của bản thân.
- Giúp sinh viên tăng hiểu biết về các ngành nghề chuyên môn, xác định nghề nghiệp phù hợp với năng lực bản thân;

- Hướng dẫn, hỗ trợ sinh viên về kiến thức, kỹ năng, thái độ liên quan đến nghề nghiệp chuyên môn;
- Tích lũy kiến thức và kinh nghiệm để thành công trong lĩnh vực nghề nghiệp chuyên môn;
- Cải thiện hồ sơ năng lực cá nhân và kỹ năng tìm việc;
- Hỗ trợ sinh viên xây dựng kế hoạch nghề nghiệp trong tương lai và có sự chuẩn bị để thực hiện thành công kế hoạch đó.

Tư vấn nghề nghiệp trong quá trình đào tạo là giúp người học định hình năng lực thực sự của mình trên cơ sở của sở thích, sở trường, sức khỏe và năng lực của mình (Lê, 2019). Có thể nói, tư vấn nghề nghiệp là một quá trình hỗ trợ người học ra quyết định về nghề nghiệp ở mức độ sâu và cụ thể hơn so với tư vấn hướng nghiệp, giúp người học kết nối với thị trường lao động, tích lũy các yêu cầu nghề nghiệp. Tư vấn nghề nghiệp sẽ giúp sinh viên xác định rõ định hướng nghề nghiệp chuyên môn, nhận biết những công việc có thể làm sau khi tốt nghiệp, xác định lộ trình phát triển nghề nghiệp trong tương lai, chuẩn bị các kiến thức, kỹ năng cần thiết và sự sẵn sàng cho nghề nghiệp chuyên môn, chuyển tiếp từ học sang làm.

Việc định hướng nghề nghiệp của mỗi cá nhân góp phần quan trọng trong việc tìm kiếm được việc làm. Định hướng nghề nghiệp có thể được thực hiện ở trường phổ thông giúp học sinh quyết định học nghề hay chọn ngành, chọn trường để học bậc đại học, có thể diễn ra trong thời gian học ở trường đại học hoặc ngay cả sau khi tốt nghiệp đại học. Trong quá trình học đại học, tư vấn nghề nghiệp sẽ phải giúp sinh viên có được sự tinh thần chủ động của bản thân học hỏi chuyên môn, rèn luyện kỹ năng nghề nghiệp phù hợp. Ngay cả sau khi tốt nghiệp sinh viên có thể tự rèn luyện, phát triển để phù hợp với nhiều ngành nghề khác nhau trong thị trường lao động, phù hợp với xu thế học tập suốt đời. Khả năng có việc làm là một chỉ số quan trọng đánh giá kết quả đào tạo dưới góc độ năng lực gia nhập và đáp ứng yêu cầu của thị trường lao động. Vì vậy, tư vấn nghề nghiệp sẽ giữ vai trò cần thiết để có thể tăng cơ hội có việc làm của người học.

3. Tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên và các chủ thể tham gia

Hiện nay, hầu hết các trường đại học trên thế giới đều có một trung tâm tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên trong quá trình học và sau khi tốt nghiệp đại học. Trung tâm cung cấp các dịch vụ giúp sinh viên rút ngắn khoảng cách giữa kiến thức được học ở trường với nghề nghiệp tương lai. Hiện nay, một số trường đại học ở Việt Nam chỉ có trung tâm hỗ trợ sinh viên, trong đó nhiệm vụ của trung tâm này là giới thiệu việc làm cho sinh viên đồng thời tư vấn những vấn đề về việc làm và trang bị kỹ năng nghề nghiệp cho sinh viên. Một số trường lại lồng ghép hoạt động tư vấn nghề nghiệp vào một số hoạt động của các bộ phận chức năng liên quan trong trường và không có bộ phận chuyên trách.

Các hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên có thể được tổ chức bằng nhiều hình thức đa dạng khác nhau trong trường đại học:

- Tư vấn trực tiếp: Qua chương trình giảng dạy chuyên môn, qua các môn học về kỹ năng, định hướng nghề nghiệp; qua các chương trình tọa đàm, hội thảo về chuyên môn, nghề nghiệp, qua thực hành, mô phỏng thực tiễn, qua các buổi tham quan thực tế, qua các cuộc thi, các hoạt động ngoại khóa khác...
- Tư vấn gián tiếp: Qua trang web, qua điện thoại, qua các tài liệu thông tin hướng dẫn về nghề nghiệp cho sinh viên. Với sự phát triển của công nghệ hiện nay, việc đưa

các thông tin về nghề nghiệp trên các trang thông tin điện tử của Nhà trường, của các đơn vị cũng là một kênh tư vấn, định hướng hữu hiệu cho sinh viên.

Để thực hiện các hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên, tùy theo mô hình tổ chức hoạt động tư vấn, các chủ thể tham gia vào hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên sẽ là:

- Giáo viên chủ nhiệm/cố vấn học tập: Là cầu nối giữa nhà trường và sinh viên, tiếp xúc thường xuyên và trực tiếp với sinh viên. Với vai trò của mình, giáo viên chủ nhiệm/cố vấn học tập có ảnh hưởng lớn đến quá trình học tập và rèn luyện của sinh viên ở trường. Giáo viên chủ nhiệm/Cố vấn học tập có chức năng hướng dẫn, tư vấn cho sinh viên các vấn đề liên quan đến học tập, rèn luyện, nghiên cứu khoa học và các hoạt động khác. Trong quá trình thực hiện nhiệm vụ, giáo viên có vai trò định hướng, hỗ trợ sinh viên lập kế hoạch cụ thể để đạt được mục tiêu đào tạo cũng như rèn luyện các kỹ năng cần thiết khác để chuẩn bị hành trang lập nghiệp, tăng khả năng tìm việc làm sau khi ra trường.

- Bộ phận chuyên trách về công tác tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên: Là đầu mối triển khai và phối hợp với các đơn vị khác để triển khai các hoạt động đa dạng và phong phú nhằm cung cấp cho sinh viên các dịch vụ về tư vấn nghề nghiệp để đáp ứng nhu cầu của sinh viên hiện tại, hỗ trợ sinh viên phát triển năng lực chuyên môn cũng như kỹ năng của bản thân, qua đó có thể xây dựng sự nghiệp thành công. Tư vấn sâu cho sinh viên kế hoạch phát triển nghề nghiệp, kết nối sinh viên với các chuyên gia cố vấn về nghề nghiệp để họ hướng dẫn thực hành những công việc thực tế, đào tạo về kiến thức, có những lời khuyên nghề nghiệp để có thể có một kế hoạch quản lý nghề nghiệp hiệu quả. Bộ phận chuyên trách có thể có các tư vấn viên, là những người có kiến thức am hiểu sâu và chắc chắn về những nhóm lĩnh vực mình tư vấn.

- Đơn vị chuyên môn: Là các Viện/Khoa quản lý chuyên ngành đào tạo của sinh viên, các đơn vị chuyên môn triển khai các hoạt động giúp sinh viên trang bị các kiến thức thực tiễn về nghề nghiệp, kết nối với các doanh nghiệp, các nhà tuyển dụng cùng lĩnh vực. Các hoạt động tư vấn nghề nghiệp có thể được thực hiện kết hợp qua bài giảng trên lớp, tổ chức cho sinh viên đi tham quan khảo sát thực tế, mời báo cáo viên chia sẻ kiến thức và kinh nghiệm....

- Phòng ban chức năng: Các đơn vị như Phòng Công tác chính trị và Sinh viên, Trung tâm hỗ trợ sinh viên, Phòng Quản lý đào tạo... tham gia vào hoạt động tư vấn nghề nghiệp như tư vấn ngành nghề tuyển sinh, xây dựng chương trình đào tạo chuyên sâu, tổ chức các hoạt động kết nối với doanh nghiệp, tư vấn về tâm lý, cố vấn nghề nghiệp, đào tạo kỹ năng mềm...

- Các tổ chức đoàn thể: Đoàn thanh niên, Hội sinh viên và các Câu lạc bộ thông qua các hoạt động của mình, bên cạnh việc giáo dục lý tưởng cách mạng, đạo đức lối sống cho sinh viên, còn có vai trò tích cực trong việc tạo môi trường bổ sung rèn luyện kiến thức, kỹ năng, thái độ, tích lũy kinh nghiệm thực tế, tạo lập quan hệ với cộng đồng doanh nghiệp. Qua đó, các tổ chức này đóng góp rất lớn vào quá trình tư vấn, định hướng nghề nghiệp và tìm kiếm việc làm cho sinh viên.

4. Thực trạng hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên các trường đại học Việt Nam

4.1 Phương pháp nghiên cứu

Để đánh giá thực trạng hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên các trường đại học Việt Nam, nhóm nghiên cứu đã sử dụng phương pháp điều tra xã hội học qua khảo

sát sinh viên để tìm hiểu về nhu cầu tư vấn nghề nghiệp và đánh giá về hoạt động tư vấn nghề nghiệp của trường đại học nơi sinh viên đang theo học. Nhóm đã xây dựng mẫu phiếu khảo sát sinh viên gồm có 15 câu hỏi, trong đó các câu hỏi được xây dựng theo ba nhóm:

- Các câu hỏi đánh giá về nhận thức, nhu cầu về hoạt động tư vấn nghề nghiệp đối với bản thân sinh viên;
- Các câu hỏi đánh giá về tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên của trường đại học qua đánh giá về nội dung, hình thức, chủ thể, cách thức tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên của nhà trường;
- Các câu hỏi về nguyện vọng, đề xuất của sinh viên đối với hoạt động tư vấn nghề nghiệp của nhà trường.

Nhóm nghiên cứu đã triển khai khảo sát qua phiếu khảo sát trực tuyến trong quý 3/2019 và thu được 1050 phiếu trả lời từ các sinh viên đến từ các trường đại học thuộc các nhóm ngành khác nhau trong khối Kinh tế, Kỹ thuật, Y dược trên địa bàn Hà Nội, Hải Phòng. Trong 1050 phản hồi, cơ cấu về năm học đại học tương đối đồng đều với tỷ lệ 27,67% sinh viên năm thứ nhất; 26,76% sinh viên năm thứ 2; 27,71% sinh viên năm thứ 3 và 20,86 sinh viên năm cuối. Kết quả khảo sát được tổng hợp qua google form và xử lý, phân tích bằng excel.

4.2 Kết quả nghiên cứu

4.2.1 Về nhận thức, nhu cầu về tư vấn nghề nghiệp của sinh viên

Theo khảo sát của nhóm nghiên cứu, 80% sinh viên nhận thức rằng mục đích của tư vấn nghề nghiệp là tư vấn giúp sinh viên tăng hiểu biết về ngành nghề chuyên môn, xác định nghề nghiệp phù hợp với năng lực bản thân, 69,9% sinh viên cho rằng tư vấn giúp sinh viên tích lũy các kinh nghiệm, kiên thức và kỹ năng, thái độ cần thiết cho nghề nghiệp tương lai. Hơn 50% sinh viên cũng đánh giá rằng tư vấn giúp sinh viên tăng hiểu biết về ngành nghề chuyên môn, xác định nghề nghiệp phù hợp với năng lực bản thân. Tư vấn giúp sinh viên tự đánh giá được sở thích, khả năng và giá trị nghề nghiệp cho bản thân;

Sinh viên tốt nghiệp ra trường với mục đích là tìm kiếm được việc làm phù hợp với năng lực, sở trường để phát huy năng lực của từng cá nhân. Khi được hỏi về lý do cần được tư vấn nghề nghiệp, ba lý do chính được sinh viên lựa chọn là: (i) Chưa định hướng ra trường sẽ làm công việc gì (69,1%); (ii) Chưa có các kỹ năng để ứng tuyển việc làm (68,4%); (iii) Chưa có thông tin về thị trường lao động, yêu cầu tuyển dụng (61,6%).

Bảng 1. Lý do sinh viên cần được tư vấn nghề nghiệp

Nội dung	Tỷ lệ sinh viên lựa chọn (%)
Chưa định hướng ra trường sẽ làm công việc gì khi còn ngồi trên ghế giảng đường	69,14
Chưa có các kỹ năng để ứng tuyển việc làm	68,38
Chưa có thông tin về thị trường lao động, yêu cầu tuyển dụng	61,62
Chưa biết bản thân có sở trường, năng lực gì	45,05
Chưa biết các kênh thông tin việc làm	39,24
Chưa biết bản thân thích gì	37,33
Khác	6,00

Nguồn: Khảo sát của nhóm nghiên cứu

Công tác chuẩn bị cho nghề nghiệp sau khi ra trường là một yêu cầu rất quan trọng trong việc định hướng các công việc của tư vấn nghề nghiệp cho các bạn sinh viên chuẩn bị tốt nghiệp. Theo kết quả khảo sát, các nội dung cần chuẩn bị cho nghề nghiệp được hơn 50% sinh viên lựa chọn là: (i) Phương pháp học tập, nội dung, đặc điểm của ngành nghề đang đào tạo; (ii) Cơ hội việc làm sau khi tốt nghiệp của ngành nghề đào tạo đang được đào tạo; (iii) Chính sách, pháp luật của Nhà nước liên quan đến ngành nghề đang được đào tạo; (iv) Xác định sở trường, năng lực bản thân để lựa chọn hướng đi nghề nghiệp phù hợp; (v) Kiến thức, kỹ năng cần thiết trong lĩnh vực ngành nghề đang được đào tạo; (vi) Vị trí việc làm sau khi tốt nghiệp (các kiến thức, kỹ năng cần thiết để đáp ứng vị trí việc làm mong muốn sau khi tốt nghiệp); (vii) Xây dựng kế hoạch phát triển nghề nghiệp trong tương lai; (viii) Kỹ năng làm hồ sơ, phỏng vấn việc làm. Trong đó, việc chuẩn bị các kiến thức, kỹ năng cần thiết trong lĩnh vực ngành nghề đang được đào tạo được lựa chọn nhiều nhất (tỷ lệ hơn 80%).

Trong thời đại ngày nay, thông tin là một nguồn lực quan trọng và ai nắm bắt thông tin tốt, kịp thời sẽ có được những cơ hội cho mình. 85,14% sinh viên được hỏi cho biết đã tiếp cận tìm hiểu thông tin về nghề nghiệp qua các website hoặc fanpage cung cấp các thông tin về nghề nghiệp. Ngoài ra, sinh viên còn tìm hiểu thông tin về nghề nghiệp thông qua các kênh khác như tham gia các chương trình giao lưu với các chuyên gia, cựu sinh viên (59,43%); Ngày hội việc làm (53,24%); Hội thảo, hội nghị chuyên môn do nhà trường tổ chức (57,05%)...

4.2.2 Về tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp của các trường đại học

Theo khảo sát của nhóm nghiên cứu, trong 1050 phản hồi, có 594 sinh viên (chiếm 56,6%) đã từng tham gia các hoạt động tư vấn nghề nghiệp của trường đại học và 43,4% còn lại chưa từng tham gia hoạt động này. Như vậy, số lượng sinh viên được tư vấn nghề nghiệp trong các trường đại học mới ở mức trung bình.

Bảng 2. Các hoạt động giúp sinh viên có được các thông tin chuẩn bị cho nghề nghiệp trong tương lai

Hoạt động	Tỷ lệ lựa chọn của sinh viên (%)
Hội nghị, hội thảo chuyên môn liên quan đến lĩnh vực nghề nghiệp	59,26
Ngày hội việc làm	52,53
Tuần sinh hoạt công dân sinh viên	43,27
Các khóa đào tạo về kỹ năng mềm, kỹ năng nghề nghiệp	25,42
Các hoạt động thực tập nghề nghiệp	23,91
Các cuộc thi học thuật, các hoạt động ngoại khóa của sinh viên	21,72
Khác	2,19

Nguồn: Khảo sát của nhóm nghiên cứu

Khi được hỏi ý kiến về hình thức tổ chức các hoạt động tư vấn qua đó sinh viên có được các thông tin chuẩn bị cho nghề nghiệp tương lai, hoạt động được sinh viên lựa chọn nhiều nhất là các hội nghị, hội thảo chuyên môn liên quan đến lĩnh vực nghề nghiệp (59,26% sinh viên), trong khi đó các cuộc thi học thuật, các hoạt động ngoại khóa của sinh viên ít được sinh viên lựa chọn hơn (21,72% sinh viên).

Đối với những nội dung tư vấn nghề nghiệp mà các trường đại học đã triển khai thực hiện, qua khảo sát, nhóm nghiên cứu thấy rằng 66,50% sinh viên được cung cấp thông tin về cơ hội việc làm sau khi tốt nghiệp của ngành nghề đào tạo mà sinh viên đang được học, 57% sinh viên đã được tư vấn về các kiến thức, kỹ năng cần thiết trong lĩnh vực ngành nghề đang được đào tạo. Trong khi đó, chỉ có khoảng 29% sinh viên được tư vấn về các kỹ năng làm hồ sơ, phỏng vấn xin việc, cũng như việc xây dựng kế hoạch phát triển nghề nghiệp trong tương lai. Chỉ có 46,29% sinh viên đánh giá hoạt động tư vấn nghề nghiệp do trường đại học tổ chức đáp ứng mong muốn của sinh viên ở mức độ khá trở lên.

Về thời điểm triển khai và các nội dung tư vấn phù hợp với đối tượng sinh viên, kết quả khảo sát nhu cầu của sinh viên cho thấy rằng đối với sinh viên năm thứ nhất, các hoạt động tư vấn cần tập trung vào: (i) Phương pháp học tập, nội dung, đặc điểm của ngành nghề đang được đào tạo; (ii) Tìm hiểu và đánh giá năng lực bản thân để lựa chọn hướng đi nghề nghiệp phù hợp; và (iii) Cơ hội việc làm sau khi tốt nghiệp của ngành nghề đào tạo đang được đào tạo. Đối với sinh viên năm thứ hai và năm thứ 3, hoạt động tư vấn cần tập trung tất cả các nội dung từ phương pháp học tập, nội dung đặc điểm ngành nghề cho đến kỹ năng làm hồ sơ, phỏng vấn xin việc; trong đó đối với năm thứ 2 thì cần tập trung hơn vào các kiến thức, kỹ năng cần thiết trong lĩnh vực ngành nghề được đào tạo và sinh viên năm thứ 3 cần tập trung vào nội dung vị trí việc làm sau khi tốt nghiệp (các kiến thức, kỹ năng cần thiết để đáp ứng vị trí việc làm mong muốn sau khi tốt nghiệp)... Đối với sinh viên năm cuối thì nhà trường nên tập trung vào kỹ năng làm hồ sơ, phỏng vấn xin việc làm.

Bảng 3. Nhu cầu của sinh viên về các nội dung tư vấn

Đơn vị tính: %

Nội dung tư vấn	Sinh viên năm 1	Sinh viên năm 2	Sinh viên năm 3	Sinh viên năm cuối
Phương pháp học tập, nội dung, đặc điểm của ngành nghề đang được đào tạo	64,48	22,76	11,71	0,95
Cơ hội việc làm sau khi tốt nghiệp của ngành nghề đào tạo đang được đào tạo	30,67	28,76	31,62	8,95
Tìm hiểu và đánh giá năng lực bản thân để lựa chọn hướng đi nghề nghiệp phù hợp	40,86	33,24	22,38	3,52
Kiến thức, kỹ năng cần thiết trong lĩnh vực ngành nghề đang được đào tạo	28,57	40,19	27,14	4,10
Các kiến thức, kỹ năng cần thiết để đáp ứng vị trí việc làm mong muốn sau khi tốt nghiệp	12,95	22,67	46,86	16,57
Xây dựng kế hoạch phát triển nghề nghiệp trong tương lai	23,14	25,90	35,90	15,05
Kỹ năng làm hồ sơ, phỏng vấn xin việc làm	12,48	19,52	42,48	25,52

Nguồn: *Khảo sát của nhóm nghiên cứu*

Bên cạnh đó, sinh viên cũng cho rằng bộ phận chuyên trách về tư vấn nghề nghiệp nên tổ chức các hoạt động tư vấn nghề nghiệp (70,4%) hoặc đơn vị chuyên môn quản lý chương trình đào tạo của sinh viên (69,1%).

4.2.3 Ý kiến đề xuất của sinh viên về hoạt động tư vấn nghề nghiệp của trường đại học

Để nâng cao chất lượng công tác tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên, các ý kiến đề xuất của sinh viên tập trung vào các vấn đề liên quan đến công tác truyền thông, nội dung, hình thức, thời điểm, đối tượng tư vấn, cụ thể: Các trường đại học cần tăng cường truyền thông bằng các hình thức đa dạng về các hoạt động tư vấn nghề nghiệp để sinh viên biết thông tin nhiều hơn; Các đơn vị chuyên môn nên tư vấn sâu về xu hướng nghề nghiệp để sinh viên có hướng đi phù hợp. Các sự kiện tư vấn nghề nghiệp nên tổ chức cho từng chuyên ngành bên cạnh những sự kiện chung nhằm cung cấp kiến thức và kỹ năng cụ thể cần thiết đáp ứng nhu cầu nghề nghiệp hiện nay; Các học phần chuyên ngành nên có các buổi chia sẻ, nói chuyện của chuyên gia giúp sinh viên hiểu hơn về môn học và nghề nghiệp; Nên có các hoạt động tư vấn cá nhân hóa đến từng sinh viên bên cạnh các hoạt động tư vấn chung và được tư vấn bởi người có kinh nghiệm làm việc thực tế trong các lĩnh vực chuyên môn phù hợp; Nên tư vấn nghề nghiệp ngay từ năm thứ nhất để giúp sinh viên có kế hoạch học tập và định hướng nghề nghiệp rõ hơn để nắm rõ lộ trình công việc phù hợp; Tăng cường các hoạt động phổ biến, chia sẻ kinh nghiệm và kỹ năng trong công việc.

4.3 Đánh giá chung

Từ kết quả khảo sát cho thấy, công tác tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên trong các trường đại học hiện nay đang được triển khai tương đối thường xuyên (50,29%). Các hoạt động tư vấn nghề nghiệp trong các trường đã được quan tâm và triển khai đồng bộ từ năm thứ nhất đến sinh viên năm cuối, tuy nhiên mức độ đáp ứng được yêu cầu của sinh viên còn thấp (46,29%).

Sinh viên các trường đại học hiện nay cũng đã nhận thức về sự cần thiết của tư vấn nghề nghiệp. Sinh viên cũng có ý thức tìm hiểu về các cơ hội việc làm, về việc xây dựng kế hoạch phát triển nghề nghiệp trong tương lai, tìm hiểu về chính sách pháp luật của Nhà nước trong lĩnh vực liên quan để có sự chuẩn bị tốt cho nghề nghiệp.

Tuy nhiên, qua khảo sát về thực trạng hoạt động tư vấn nghề nghiệp của sinh viên các trường đại học thực hiện năm 2019, kết quả nghiên cứu đã cho thấy, trong tổ chức hoạt động tư vấn, các trường chú trọng nhiều đến nội dung về chuyên môn mà chưa thực sự quan tâm đến nội dung tư vấn hỗ trợ sinh viên về các kỹ năng nghề nghiệp cho các vị trí việc làm cụ thể. Tỷ lệ sinh viên chưa xác định được định hướng nghề nghiệp sau khi ra trường còn cao, nhiều sinh viên chưa nhận thức rõ được về bản thân, chưa được trang bị thông tin về thị trường việc làm, chưa xác định được kế hoạch phát triển nghề nghiệp... Hay nói cách khác, nhiều sinh viên hiện nay chưa chuẩn bị được cho mình năng lực thích ứng nghề nghiệp và đây là yếu tố quan trọng, ảnh hưởng đến khả năng tìm việc và chuyển đổi nghề nghiệp của sinh viên khi tốt nghiệp ra trường. Từ thực trạng này cho thấy các trường đại học cần có các giải pháp để triển khai đồng bộ hoạt động tư vấn nghề nghiệp giúp sinh viên tăng khả năng có việc làm.

5. Giải pháp đề xuất để phát triển hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên các trường đại học Việt Nam

Trên cơ sở kết quả khảo sát sinh viên và thực trạng về yêu cầu đối với hoạt động tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên, nhóm nghiên cứu đề xuất một số giải pháp để phát triển hoạt động tư vấn nghề nghiệp đáp ứng yêu cầu của người học trong các trường đại học.

5.1 Xác định tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên là nhiệm vụ quan trọng trong công tác hỗ trợ người học

Đối với mỗi cơ sở đào tạo đại học, ba nhiệm vụ cơ bản nhất cần thực hiện đó là giảng dạy, nghiên cứu khoa học và hỗ trợ người học. Trong nhiệm vụ hỗ trợ người học ở bậc đại học thì hoạt động tư vấn nghề nghiệp được coi là trung tâm vì nó ảnh hưởng đến quá trình định hướng, lựa chọn, học tập, gia tăng giá trị và tiếp cận với công việc. Xác định được vai trò, ý nghĩa quan trọng của công tác tư vấn nghề nghiệp sẽ là cơ sở để định hướng các hoạt động cho sinh viên, đảm bảo được sự cam kết của Nhà trường trong việc kết nối giữa đầu vào (sinh viên theo học) và đầu ra (nhân lực chất lượng cao) với các doanh nghiệp và tổ chức sử dụng nguồn nhân lực. Bên cạnh đó, điều này thể hiện cam kết của Nhà trường gắn kết giữa lý luận với thực tiễn thông qua các chuẩn đầu ra và sản phẩm đầu ra (là sinh viên tốt nghiệp).

5.2 Thành lập bộ phận chuyên trách về tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên

Tư vấn nghề nghiệp có thể do nhiều đơn vị trong trường đại học triển khai, mỗi đơn vị với chức năng nhiệm vụ của mình sẽ phát huy được vai trò của mình trong hoạt động tư vấn. Tuy nhiên, trường đại học cần phải có đầu mối thống nhất, kiểm soát và đánh giá hiệu quả hoạt động tư vấn để tránh sự chòng chẹo về hoạt động, nội dung, đối tượng tiếp cận và triển khai, tránh lãng phí và tạo thuận lợi cho sinh viên khi cần tư vấn. Bên cạnh đó, công tác tư vấn nghề nghiệp đòi hỏi hiểu biết cả mặt chuyên môn và tâm lý nên nhân sự tổ chức hoạt động cần phải có kiến thức, kinh nghiệm trong tổ chức sự kiện, nắm bắt tâm lý, định hướng công việc và nắm bắt rõ thông tin thị trường lao động và các yêu cầu từ phía doanh nghiệp và tổ chức sử dụng lao động. Vì vậy, các trường cần cân nhắc việc đưa công tác tư vấn nghề nghiệp trở thành một chức năng, nhiệm vụ của một đơn vị độc lập. Mặc dù, tổ chức tập trung hoạt động tư vấn nghề nghiệp trong giai đoạn đầu sẽ gặp một số khó khăn nhất định nhưng khi mức độ chuyên môn hóa tăng lên cùng với cơ chế hoạt động rõ ràng thì bộ phận tư vấn nghề nghiệp sẽ phát huy được hiệu quả cao hơn từ kết quả của sự tập trung này.

5.3 Xây dựng nội dung tư vấn nghề nghiệp đáp ứng yêu cầu của sinh viên

Nội dung tư vấn nghề nghiệp là sản phẩm đầu ra quan trọng của hoạt động tư vấn và quyết định đến chất lượng của mỗi chương trình triển khai. Nội dung tư vấn cần phải xây dựng dựa trên đối tượng và mục tiêu cần đạt và trên cơ sở sự tham gia của các bên có liên quan, trong đó có doanh nghiệp và tổ chức sử dụng lao động. Qua khảo sát cho thấy, sinh viên ở các năm học khác nhau có nhu cầu về nội dung tư vấn cũng khác nhau. Việc xây dựng nội dung tư vấn nghề nghiệp cần có sự phối hợp của các đơn vị chuyên môn quản lý các chương trình đào tạo, bởi vì đây là đơn vị đầu mối xây dựng chuẩn đầu ra và quản lý người học thuộc các chuyên ngành có liên quan. Các nội dung tư vấn nghề nghiệp không chỉ tập trung vào các kiến thức và kỹ năng chuyên môn mà cần bao quát cả các kỹ năng mềm, các thông tin về thị trường lao động...

5.4 Xây dựng hệ thống các văn bản quy định về tư vấn nghề nghiệp trong trường đại học

Các văn bản quy định, hướng dẫn về tư vấn nghề nghiệp trong trường đại học sẽ là căn cứ hướng dẫn mang tính tiêu chuẩn quan trọng để phát huy được hiệu quả cho hoạt động tư vấn, chuẩn hóa quy trình tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên, đảm bảo sự nhất quán trong triển khai ở các đơn vị trong toàn trường.

5.5 Đa dạng hóa các hình thức tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp

Mỗi nội dung tư vấn nghề nghiệp sẽ được chuyển tải đến sinh viên qua các hoạt động tư vấn nghề nghiệp khác nhau, việc triển khai nhiều hoạt động sẽ thu hút được

sinh viên tham gia phù hợp với nhu cầu cá nhân. Bên cạnh các hội nghị hội thảo chuyên đề, việc lồng ghép các nội dung tư vấn nghề nghiệp vào các cuộc thi chuyên môn, các chương trình tham quan doanh nghiệp, các ngày hội việc làm hoặc các hình thức hoạt động khác sẽ giúp sinh viên có sự hứng thú trong tiếp cận thông tin nghề nghiệp và tích lũy được các kiến thức, kỹ năng cần thiết cho công việc tương lai.

Ngoài ra các trường cũng cần tăng cường sự tham gia của các tổ chức nghề nghiệp, các doanh nghiệp, các chuyên gia vào hoạt động tư vấn, tăng cường hoạt động truyền thông, sử dụng đa dạng các kênh thông tin về tư vấn nghề nghiệp để sinh viên tiếp cận được thông tin về hoạt động này nhanh và hiệu quả hơn.

6. Kết luận

Tư vấn nghề nghiệp là hoạt động định hướng “kiến tạo tương lai cho người học”. Mỗi trường đại học có những điều kiện nguồn lực, lĩnh vực đào tạo đặc thù, có mục tiêu và triết lý đào tạo riêng. Mô hình tổ chức hoạt động tư vấn nghề nghiệp của các trường sẽ phải được xây dựng cho phù hợp với tình hình thực tiễn của nhà trường trên nguyên tắc thực hiện đồng bộ các hoạt động với sự tham gia của các chủ thể trong nhà trường để tác động đến sinh viên trong việc tự xác định nghề nghiệp và chọn lựa hình thức tối ưu để có việc làm, có tính đến nhu cầu và năng lực của con người, kết hợp với hoàn cảnh kinh tế - xã hội trong thị trường lao động. Trong bối cảnh phát triển nhanh của khoa học công nghệ, các lĩnh vực nghề nghiệp và vị trí việc làm cũng biến động thường xuyên nên hoạt động tư vấn hướng nghiệp của các trường cần phải được chú trọng và đầu tư các nguồn lực tốt nhất để triển khai hiệu quả.

Lời cảm ơn

Bài viết nằm trong khuôn khổ đề tài Nghiên cứu khoa học cấp Bộ (Bộ Giáo dục và Đào tạo): "**Xây dựng mô hình tư vấn nghề nghiệp cho sinh viên các trường đại học Việt Nam**" - Mã số: B2018-NTH-18.

Tài liệu tham khảo

- Bộ Giáo dục và Đào tạo. (2008), “Quy định về công tác hướng nghiệp, tư vấn việc làm trong các cơ sở giáo dục đại học và trung cấp chuyên nghiệp”, Số 68/2008/QĐ-BGDĐT ngày 09 tháng 12 năm 2008.
- Quốc hội. (2019), *Luật Giáo dục số 43/2019/QH*, ban hành ngày 14/6/2019
- Lê, Đ.P. (2019), “Một số vấn đề về giáo dục hướng nghiệp và tư vấn nghề nghiệp trong đào tạo nhân lực”, *Viện khoa học Giáo dục Nghề nghiệp*, <http://nivet.org.vn/>, truy cập ngày 10/5/2020.
- Nguyễn, T.T.T. (2017), “Sinh viên thất nghiệp sau khi ra trường- Nguyên nhân và cách khắc phục”, *Tạp chí Công thương*, <http://tapchicongthuong.vn/> truy cập ngày 15/05/2020.
- Nguyễn, T.S, Trương, B.P. & Huỳnh, H.H. (2018), “Các yếu tố tác động đến định hướng nghề nghiệp của sinh viên cơ sở II Trường Đại học Ngoại thương”, *Tạp chí Kinh tế đối ngoại*, số 106, tr. 107-123.
- UNESCO. (2002), *Handbook on career counselling. A practical manual for developing, implementing and assessing career counselling services in higher education settings. Follow-up to the World Conference on Higher Education (Paris 5-9 October 1998)*, UNESCO, Paris.